

В статье рассмотрены теоретические принципы формирования и использования инвестиционного потенциала страховых компаний, а также определены направления развития инвестиционной деятельности украинских страховых компаний.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, страховые компании, инвестиционная деятельность, инвестиционный потенциал страховых компаний, инструменты инвестирования.

The paper considers theoretical principles of forming and using of investment potential of insurance companies. The general directions of investment activity development of the Ukrainian insurance companies are defined.

Keywords: insurance, insurance market, insurance companies, investment activity, investment potential of insurance companies, instruments of investing.

Дата надходження до редакції: 13.03.2013 р.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л. І.

УДК 631.162:657.1.001

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОРИСНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗА РАХУНОК ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ НА ЇЇ ФОРМУВАННЯ

О. М. Костенко, к.е.н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

В статті досліджено теоретико-методичні положення обґрунтування функціонально-вартісного аналізу в підвищенні рівня корисності управлінської інформації за рахунок оптимізації витрат на її формування.

Ключові слова: інформація, корисність, функціонально-вартісний аналіз, інформаційно-аналітична система управління.

Постановка проблеми. В ринкових умовах для реалізації стратегії підприємства менеджменту необхідна корисна інформація, що забезпечить розробку і прийняття виважених управлінських рішень. Корисність як ознака визначає результуючий критерій і обумовлює необхідність оптимізації витрат на її формування за рахунок використання відповідного наукового інструментарію, зокрема, функціонально-вартісного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемні питання застосування функціонально-вартісного аналізу як методу збалансування елементів виробничого процесу підприємств, в тому числі забезпечення раціонального використання їх ресурсів, висвітлюються в працях провідних вітчизняних і закордонних вчених, а саме А. Р. Бріля [1], Х. Велленройтера [2], Р. Влчека [3], М. Г. Карпуніна [6], А. П. Ковальова [6], З. Б. Литвина [4], Б. І. Майданчика [6], Л. Д. Майлза [10], В. С. Місакова [5], Н. К. Мойсеєвої [6], В. В. Сисуна [6], Р. А. Фатхутдінова [7] та інших. Однак незважаючи на суттєві здобутки в дослідженнях названих науковців, вимагають подальшого удосконалення теоретико-методичні аспекти функціонально-вартісного аналізу як витрато-оптимізаційного інструменту в підвищенні рівня корисності інформації, за допомогою якої розробляються та приймаються обґрунтовані управлінські рішення щодо поліпшення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Мета дослідження. Дослідити теоретико-методичні положення обґрунтування

функціонально-вартісного аналізу в підвищенні рівня корисності управлінської інформації за рахунок оптимізації витрат на її формування.

Виклад основного матеріалу (результати досліджень). Корисність (від англійського utility) – категорія, що вживається для характеристики певних результатів, ефективності прийнятих рішень, а також здійснювальної діяльності.

Цьому терміну кожною окремою галуззю знань (філософія, економіка, соціологія, психологія тощо) надається свій власний зміст.

В економіці поширені теорії, які розроблені на базі поняття суб'єктивної корисності, тобто оцінки тих чи інших ресурсів (благ) з точки зору окремого виробника або споживача. Тут корисність виступає як синонім добробуту, задоволення.

Отже, корисність (з економічної точки зору) – суб'єктивна міра задоволення, отриманого від використання (споживання) чогось. Іншими словами, корисність визначає, якою мірою задоволені потреби суб'єкта по завершенні процесу використання (споживання) певних ресурсів (благ).

Застосування в економіко-математичній літературі терміну «корисність» не має прямого відношення до поняття «суб'єктивної корисності» (хоча вони пов'язані між собою). Це просто зручний спосіб для кількісного опису зіставлень між витратами і зусиллями, з одного боку, і отриманими результатами – з іншого, в досить широкому колі різноманітних задач.

Таке зіставлення прийнято виражати у вигляді функції (нею виступають результати

діяльності у вигляді продукції, послуг та будь-яких інших благ або форм задоволення потреб), для якої аргументом є витрати, зусилля, різні альтернативи споживання благ і т. д. Вона називається функцією корисності. Важливо підкреслити, що корисність ресурсів (благ) – змінна величина, яка збільшується або зменшується при зміні рівня обсягу споживання ресурсів (благ). Лише в умовах відносно малих відхилень в рівні споживання, показник корисності можна використовувати як незмінну величину.

Корисність визначають кількісно – кількісна корисність (cardinal utility), а також у вигляді порядку деяких величин – порядкова корисність (ordinal utility), причому самі ці величини не вимірюються.

Корисність такого ресурсу як інформація залежить від її здатності задовольняти потреби зацікавлених користувачів. Одним із найвагоміших факторів впливу при цьому є дотримання якісних параметрів існуючої інформації, що обумовлені забезпеченням наступних вимог до неї:

- доречність і своєчасність інформації – здатність вплинути на прийняття рішення користувачем і задовольнити його інтереси в потрібний момент або до певного терміну;

- достовірність інформації – гарантія об'єктивності представлених даних, яка передбачає зазначення методів збору та обробки інформації, щоб користувачі могли правильно розуміти її призначення;

- порівнянність інформації – можливість порівняння показників з даними інших підприємств, регіонів, держави, що вимагає застосування певних стандартів у наданні інформації;

- доступність і зрозумілість інформації – представлення даних в зрозумілій формі, щоб користувачі могли застосовувати їх у прийнятті рішень. Для розуміння інформації необхідно, щоб її форма відображала суть питання, була чіткою, без зайвої деталізації, правильно перекладеною на іноземні мови;

- конфіденційність інформації – постійний контроль за розповсюдженням інформації серед користувачів, а також за її змістом і характером.

Таким чином, інформація повинна забезпечувати гносеологічні запити зовнішніх та внутрішніх користувачів різних рівнів, з метою прийняття на її основі відповідних рішень.

Розглянуті вимоги дотримання якісних параметрів інформації обумовлюють процес її формування, визначаючи при цьому величину понесених витрат.

Науково обґрунтований підхід досягнення цільової установки оптимізації витратоформуючих процесів щодо інформації передбачає практичну реалізацію на кожному підприємстві

належної інформаційно-аналітичної системи управління, яка повинна бути багатоваріантною за формою, структурно розгалуженою і функціонально збалансованою, тобто синтезувати внутрішні структури, форми зовнішньої інтеграції в основні управлінські функції, а також інформаційну базу та сукупність процедур всіх видів забезпечення підготовки, прийняття і реалізації управлінських рішень стратегічного, поточного і оперативного характеру, з використанням переваг функціонально-вартісного підходу до підвищення результативності управлінського впливу.

Концепція зазначеного функціонально-вартісного підходу передбачає аналітичну оцінку доцільності здійснення кожної господарської операції, функції чи процесу, в тому числі формування і реалізації якісної інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю підприємств.

Функціонально-вартісний аналіз (ФВА) як метод використовується для встановлення оптимальних параметрів певного продукту (процесу, організаційної структури) за оціночним критерієм, що характеризує відношення його загальної споживчої цінності (відповідно до призначення – функціональної, естетичної, ергономічної і т. д.) до собівартості, тобто до досягнення нею заданої величини. Бажаним результатом ФВА є мінімізація рівня собівартості та оптимізація особливостей конструкції продукту або удосконалення процесу з одночасним загальним збереженням набору необхідних функцій (ФВА забезпечує зниження рівня витрат до величини цільової собівартості).

Концептуальні засади ФВА були розроблені наприкінці 40-х років ХХ століття інженерами СРСР (Ю. М. Соболев – Пермський телевізійний завод) та США (Л. Д. Майлз – фірма GeneralElectric).

Основна мета проведення ФВА полягає в оптимізації витрат на одиницю отриманого корисного ефекту. Цей метод дає можливість зменшити рівень собівартості продукції за рахунок економії відповідних ресурсів, раціональнішого застосування основних і оборотних засобів, організаційного та технологічного перетворення процесів підприємства.

Зміст ФВА як методу полягає в тому, що всі елементи витрат, технологічні операції, процеси та етапи виробництва оцінюють з точки зору їх функцій та необхідності при виготовленні продукції. Такий аналіз дозволяє ліквідувати витрати, які безпосередньо не пов'язані з виробництвом, а також ті, що можуть бути змінені без серйозних негативних наслідків.

При детальнішому дослідженні об'єктів аналізу можна побачити, що вони здійснюють не одну, а декілька функцій. До того ж їх носіями є ці самі об'єкти чи окремі елементи, а також

сукупності таких об'єктів. Якщо деякі функції виявляються зайвими, значить і витрати на їх реалізацію не потрібні.

Переважну більшість згаданих функцій можна класифікувати за наступними ознаками [1, С. 13; 2, С. 15]: 1) за сферою застосування: а) загальнооб'єктні (зовнішні); б) внутрішньооб'єктні (внутрішні); 2) за роллю в задоволенні потреб: а) серед зовнішніх – головні (експлуатаційні) і другорядні; б) серед внутрішніх – основні (робочі) і допоміжні; 3) за ступенем необхідності: а) необхідні (корисні), тобто позитивні; б) зайві, тобто, негативні (некорисні, шкідливі); 4) за характером прояву: а) номінальні (ті, що вимагаються); б) дійсні (ті, що можна реалізувати); в) потенційні; 5) за важливістю: а) суттєві; б) несуттєві. В залежності від поставленої мети дослідження можна виокремлювати й інші ознаки класифікації функцій (функції введення, перетворення, виведення, а також естетичні, ергономічні, екологічні, комплементарні тощо). При цьому, зовнішні (головні і другорядні) та внутрішні (основні і допоміжні) функції можуть набувати деяких форм ознак 3, 4, 5.

Відповідно до наведеного поділу функцій, які може виконувати об'єкт ФВА, всі здійснені на нього витрати вважають: а) функціонально-необхідними – обов'язковими для виконання об'єктом свого функціонального призначення; б) зайвими, шкідливими, тобто такими, які існують внаслідок недосконалості конструкції, технології чи процесу.

Продовжуючи думку, слід відмітити, що кожна із згаданих функцій може реалізовуватися у різний спосіб. Такі способи здійснення функцій є наслідками багатьох розроблених технологічних варіантів їх виконання, які потребують неоднакових за рівнем обсягів витрат. Обираючи відповідний спосіб, ми наперед заплануємо бажану суму витрат. Тобто, використовуючи дешевший спосіб здійснення функцій, ми зменшуємо собівартість виробу (витрати процесу), що позитивно позначається на результатах діяльності підприємств.

ФВА передбачає чітку послідовність дій, визначену у робочому плані. Він включає відповідні фази, які складаються з встановлених видів робіт.

При описанні такої черговості проведення ФВА, виділяють різну кількість етапів, але незалежно від їх чисельності, сама програма аналізу не змінюється. Тому ми, будемо спиратися на вимоги методики, яка була офіційним документом в бувшому СРСР і містила сім етапів: підготовчий, інформаційний, аналітичний, творчий, дослідницький, розробки рекомендацій і впровадження [3, С. 27; 5, С. 17; 7, С. 91; 8, С. 153].

Для отримання максимальної віддачі від проведення ФВА, потрібно враховувати як

загальні, так і індивідуальні, притаманні тільки йому, принципи виконання аналітичного дослідження, зокрема: ранньої діагностики, пріоритету, оптимальної деталізації, послідовності, виділення провідної ланки (ліквідації вузьких місць), системності, комплексності, функціональності, відповідності значущості функцій витратам, інноваційного мислення, колективної творчості, оцінювання та динамічності [6, С. 15; 9, С. 27; 10, С. 19]. Дотримання цих принципів значно підвищує загальну ефективність ФВА.

Як було вже зазначено, ФВА здійснюють не тільки стосовно товарів чи виробів. Більшість вчених наголошують на трьох наступних групах його об'єктів: 1) продукти (готова продукція, товари, роботи, послуги, вироби, вузли, комплекти, комплекси і т. д.); 2) процеси (технологічні процеси, в складі яких аналізується технологічне обладнання, оснащення, інструмент, технології, що використовуються; процеси організації управління виробництвом; процеси збору, обробки і використання інформації в межах інформаційно-аналітичної системи управління; окремі види діяльності; будь-які інші процеси); 3) управлінські структури (організаційні та виробничі структури підприємств, їх складові, центри відповідальності, вертикально та горизонтально інтегровані будь-які інші структури) [4, С. 72; 6, С. 20].

Враховуючи розглянуті теоретико-методичні засади, ми пропонуємо будувати інформаційно-аналітичну систему управління як на основі, так і за допомогою методу функціонально-вартісного аналізу. Мається на увазі, що в процесі створення і реалізації такої системи відправними точками повинні виступати безпосередньо етапи ФВА, а також застосовуватися весь його методичний інструментарій. Тоді інформаційно-аналітична система управління буде сформована, в тому числі, і під функціонально-вартісний аналіз як метод, що забезпечить його реалізацію в якості ефективного засобу підвищення рівня корисності управлінської інформації та оптимізації витрат на її формування.

Охарактеризуємо основні етапи ФВА, а саме підготовчий, інформаційний, аналітичний, творчий, дослідницький, рекомендаційний і впровадження, спроектовані на інформаційно-аналітичну систему управління діяльністю підприємств.

Особливість запропонованого способу застосування методичного інструментарію ФВА в процесі створення та реалізації інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю підприємств полягає в тому, що під час традиційної оцінки даних використовується обмежена кількість методів. А ФВА дає можливість вживати весь спектр методичних знарядь (в тому числі технічного, організаційного та іншого спрямування) для пошуку додаткових шляхів

підвищення рівня корисності управлінської інформації та оптимізації витрат на її формування.

Ми пропонуємо, такий підхід розглядати як наступну послідовність дій: 1) визначення «больових точок»; 2) встановлення необхідних методів; 3) поліпшення якості управлінських рішень за рахунок підвищення корисності інформації після використання обраних методів. Розглянемо кожний пункт детальніше.

До «больових точок» інформаційно-аналітичної системи управління, в першу чергу, відносяться незадовільні якісні параметри інформаційно-аналітичного забезпечення, що на правах підсистеми входить до її складу. Йдеться про наступні суттєві недоліки: 1) низька оперативність інформації; 2) значна деталізація інформації; 3) надмірність інформації; 4) низька аналітичність інформації; 5) більша частина інформації характеризує минулий період; 6) одна і та ж інформація про процес виробництва дублюється на різних рівнях управління; 7) інформація містить дані, що можна виразити тільки кількісними показниками і характеризує переважно монетарну складову об'єктів; 8) облікова інформація не покриває зовнішнє середовище; 9) інформація, сформована традиційно, і тільки в межах системи бухгалтерського обліку, через свою надмірну специфічність важкозрозуміла для управлінських працівників, які здебільшого є кваліфікованими спеціалістами-технологами відповідної галузі. Тому вона не піддається безпосередній інтерпретації і трансформації в обґрунтовані управлінські рішення; 10) менеджмент різних рівнів отримує не постійну та суперечливу інформацію (невідповідність інформації на різних ієрархічних рівнях управління); 11) недостатність інформації для формування майбутніх цілей (стратегічного планування) тощо.

Визначення необхідних методів для подолання названих проблемних питань, за допомогою створення і реалізації якісної інформаційно-аналітичної системи управління, що функціонує на основі алгоритмізаційних особливостей ФВА, передбачає застосування будь-якого методичного прийому з усього спектру багаторівневої методологічної структури (філософські, загальнонаукові, конкретнонаукові, дисциплінарні методи, а також методи міждисциплінарних досліджень).

Поліпшення управлінських рішень, за рахунок підвищення рівня корисності інформації на основі ФВА процесу формування інформаційно-аналітичної системи управління, означає, що кожний розглянутий етап створення і реалізації такої системи вимагає застосування відносно неї самої обраних методичних прийомів із числа вище згаданих. Так, наприклад, на підготовчому етапі доцільними стануть методи конкретизації,

теоретичного узагальнення, індукції та дедукції, системного підходу і т.д. На інформаційному етапі – розрахунково-аналітичні, органолептичні, методи документалістики. На аналітичному етапі – групування, порівняння, встановлення причинно-наслідкового зв'язку, аналізу, синтезу, абстракції, аналогії, зіставлення, розрахунково-аналітичні, органолептичні методи та інші. На творчому етапі – методи евристичного пошуку (аналогій, інверсії, «мозкового штурму», синектики, контрольних запитань, колективного блокноту, метод «Дельфі» тощо), експертних оцінок, морфологічний аналіз. На дослідницькому етапі – методи техніко-економічної оцінки та оптимізації. На рекомендаційному етапі та етапі впровадження – весь набір емпіричних методів.

Рекомендований нами цикл створення і реалізації інформаційно-аналітичної системи управління за етапами ФВА та його методами, дозволяє комплексно, в чіткій логічній послідовності, досліджувати проблему підвищення рівня корисності інформації та оптимізації витрат на її формування в усіх існуючих аспектах, а саме: правовому, економічному, соціальному, екологічному та інших.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи наведений матеріал, слід відмітити, що об'єктивність дослідження та евентуальність вирішення проблемних питань в діяльності підприємствобумовлені корисністю управлінської інформації. При цьому, забезпечення оптимізації витрат на її формування не можливе без застосування системи науково обґрунтованих аналітичних методів, зокрема, функціонально-вартісного підходу до поліпшення результативності управлінського впливу.

Функціонально-вартісний аналіз є апробованим засобом удосконалення виробництва, зміцнення конкурентоздатності продукції, а також виявлення резервів оптимізації витрат і, як наслідок, поліпшення результативності діяльності господарюючих суб'єктів, в основу якого покладено пошук дешевших способів виконання головних функцій (шляхом організаційних, технологічних та інших змін відповідних процесів) при одночасному виключенні зайвих їх аналогів.

Впровадження запропонованого підходу підвищення рівня корисності інформації та оптимізації витрат на її формування за рахунок створення і реалізації якісної інформаційно-аналітичної системи управління діяльністю підприємств за етапами та методами функціонально-вартісного аналізу, дозволяє розглядати останню як інтегрований сервісний інструмент, що забезпечує можливість управлінського впливу керівної системи на керувану, за допомогою розробленого та прийнятого управлінського рішення, а також зворотній зв'язок між ними, на основі розгалуженої мережі цирку-

люючих всюди інформаційних потоків.

Список використаної літератури:

1. Бриль А. Р. Функционально-стоимостный анализ в экономических расчетах / Бриль А. Р. – Ленинград : Издательство Ленинградского университета, 1989. – 152 с.
2. Велленройтер Х. Функционально-стоимостный анализ в рационализации производства / Велленройтер Х. ; [пер. с нем.] ; под ред. В. И. Петрова. – М. : Экономика, 1984. – 111 с.
3. Влчек Р. Функционально-стоимостный анализ в управлении: / Влчек Р. ; [сокр. перевод с чеш.]. – М. : Экономика, 1986. – 176 с.
4. Литвин З. Б. Функционально-вартісний аналіз : навч. посіб. / Литвин З. Б. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 130 с.
5. Мисаков В. С. Методология функционально-стоимостного анализа в условиях перехода к рыночной экономике / Мисаков В. С. – Нальчик : Эль-Фа, 1995. – 188 с.
6. Справочник по функционально-стоимостному анализу / [Ковалев А. П., Моисеева Н. К., Сысун В. В. и др.] ; под ред. М. Г. Карпунина, Б. И. Майданчика. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 431 с.
7. Фатхутдинов Р. А. Функционально-стоимостный анализ эффективности производства / Фатхутдинов Р. А. – Краснодар : Кн. изд-во, 1983. – 159 с.
8. Чумаченко Н. Г. Функционально-стоимостный анализ / Чумаченко Н. Г. – К. : Выща школа, 1988. – 223 с.
9. Gray I. Cost an Management Accounting / I. Gray. – New York : Picketts D, 1982. – 134 p.
10. Miles L. Techniques of value analysis and engineering / L. Miles. – New York : Mc-Craw-Hill, 1972. – 203 p.

Исследованы теоретико-методические положения обоснования функционально-стоимостного анализа в повышении уровня полезности управленческой информации за счет оптимизации расходов на ее формирование.

Ключевые слова: информация, полезность, функционально-стоимостный анализ, информационно-аналитическая система управления.

Investigated the theoretical and methodical foundations justification functional and cost analysis in improving the utility of management information by optimizing the costs of its formation.

Keywords: information, utility, functional and cost analysis, information and analytical system of management.

Дата надходження до редакції: 26.02.2013 р.

Рецензент: д.е.н., професор Савчук В.К.

УДК 657.471:658.8

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТРАНСАКЦІЙ ОБМІНУ ЯК ОБ'ЄКТІВ ОБЛІКУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

К. О. Обиход, аспірантка, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник – д.е.н., професор Кірейцев Г.Г.

Проаналізовано сутність поняття „трансакція” згідно інституціональної економічної теорії, розглянуто проблеми трансакцій обміну у сільському господарстві України у ринкових умовах.

Ключові слова: трансакція, обмін, трансакційні витрати, кооперація, кластер.

Постановка проблеми. Збільшення кількості суб'єктів господарювання у сільському господарстві та їх розпорошеність, поява нових посередницьких структур на продовольчому ринку, відсутність чітко регламентованих засад їх поведінки ускладнили взаємовідносин у сфері обміну сільськогосподарських виробників. Недосконалість новостворених інститутів, неналагодженість механізмів взаємодії між економічними агентами, відсутність навиків ринкового обміну обумовлюють зростання витрат в процесах економічної взаємодії між суб'єктами господарювання.

Дослідження економічних інститутів та ви-

трат, які виникають у ході ринкових взаємодій зацікавили науковців ще в середині минулого віку. У результаті дослідження економіки та права утворився новий науковий напрям, який отримав назву «інституціональна економіка». [2, с.6] З інституціональних позицій будь-який економічний процес складається з сукупності трансакцій різного змісту, виду та складності. Чим складніше процес і умови проведення, тим більше складових його трансакцій. Виконуючи трансакції, суб'єкти неминуче оплачують вартість кожної окремої трансакції або їх сукупності, несучи при цьому певні трансакційні витрати.